

Gittersee

meulenhoff.nl

Charlotte Gneuß

Gittersee

R O M A N

Vertaald uit het Duits door Sandra Jeurissen

MEULENHOF

Gepubliceerd met steun van het Goethe-Institut

Het Expertisecentrum Literair Vertalen faciliteerde
bij deze vertaling een mentoraat van Huub Stegeman

ISBN 978-90-896-8270-3

ISBN 978-94-023-2362-7 (e-book)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Gittersee*

Omslagontwerp: © Kosmos Design, Münster, bewerkt door Pinta
Grafische Producties

Omslagbeeld: © Michael Nitzschke

Auteursfoto: © Alena Schmick

Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

© 2023 originally published as “Gittersee” by Charlotte Gneuß

© 2026 Nederlandse vertaling Sandra Jeurissen en Meulenhoff
Boekerij bv, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand,
of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij
elektronisch, mechanisch of enige andere manier, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst-
en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet
toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining,
AI training and similar technologies.

Voor Hannelore

En alleen al daarom zouden we als mensen
tegenover elkaar moeten staan
met evenveel eerbied, bedachtzaamheid en liefde
als voor de ingang van de hel.

Franz Kafka aan Oskar Pollak, Praag, 8 november 1903

Het is vroeg op de dag en laat in het jaar. Rühle staat stil. Voor zijn ogen glanst een draad die strak tussen de beuken is gespannen. Bij zijn voeten steekt een hand uit de mouw van een jas. De hand is bleek en groot. Rühle stoot er met de punt van zijn laars tegenaan, de hand beweegt nauwelijks. Het lichaam dat bij de hand hoort, ligt onder een motor. De motor werpt een geel licht over de jas en hand en sjaal. Uit de sjaal sijpelt bloed. Het bloed kleurt het asfalt zwart. Het duurt even voor Rühle de knopen ontward heeft, de draad kan oprollen en in zijn zak kan steken. Als hij zich omdraait knerpen zijn zolen op de bevroren grond. Geschrokken kijkt hij om. Maar er is alleen een merel, die nu kwettert, een duif, die nu koert. Het hart klopt Rühle in zijn slapen. Aan de rand van de weg ligt een dun laagje rijp. Daarin ligt een zwarte kluwen, als een op de grond gevallen mus. Rühle raapt het op en heeft een handschoen in zijn hand. Goed gelooïd, zacht leer.

I

We waren met zijn zestienen. Twee jongens maar. Thorsten en David. Vandaag alsjeblieft geen gezeur, zei Betzler en ze klapte het bord open. Wij zaaien en oogsten voor het socialistisch welzijn, stond daar in keurig schoolschrift. Betzler schikte haar permanentje en zei, vandaag houden we ons bezig met het zaaien van witte kool. Anna stak haar vinger op, mag ik naar de wc? Babsi zei, heb je haar weer. Volgens mij heeft ze daar geheimen verstopt. Anna draaide zich om, nee, de tijd van de maand. Wil niemand weten, riep Kerstin, maar de deur was al dichtgefallen. Stilte nu. Betzler tikte met krijt tegen het bord. In welke gerechten wordt witte kool gebruikt. Stampapot, ovenschotel, *Tote Oma*, u weet wel, geprakte bloedworst met kool, antwoordde Marlene.

Wil je alsjeblieft je vinger opsteken, vroeg Betzler. Marie schreef in mijn schrift: wat is iedereen opgefokt. Ik schreef eronder: vooral jij. Laat mijn schrift met rust.

Buiten liep een kat over het gebarsten beton. Marie streepte iets door: ~~laat mijn schrift met rust~~. Toen boog ze zich naar me toe en fluisterde, hoe gaat het met Paul.

Toen Paul vrijdag met zijn Schwalbe de tuin in knetterde, draaide oma al met haar ogen. Ik ben snel naar boven gerend om naar de kleine te kijken, maar die lag nog diep te slapen. Dus ik heb haastig mijn lippen rood gestift, door mijn haren gewoeld, mijn jurkje gladgestreken en ben weer naar beneden gerend. Paul had de Schwalbe ondertussen uitgezet en leunde wijdbeens op het zadel. Zin in avontuur, vroeg hij en hij knipoogde.

Natuurlijk had ik zin, maar de kleine kon ieder moment wakker worden en bovendien was het wasdag. Ga nou gewoon mee. Hij wilde naar het zomerzonnewendeest van de Tsjechen. Met Rühle. Er was bij hem in het bedrijf een machine uitgevallen en tot de vervangende onderdelen er zijn, zei Paul, zijn de Russen dood. Natuurlijk wilde ik mee, maar de kleine, de was.

Nu of nooit. Pauls vingers deden klikklak met de rem. Ik zou natuurlijk het liefst meteen meegaan, maar ik zei nee, zo snel gaat dat niet, en zonder mama's toestemming, dat geloof je toch zelf niet.

Nou, vraag het haar dan.

Ze is er niet.

Dan vragen we het toch aan je pa, die zegt toch wel ja, zei Paul, hij startte de scooter en we reden al met honderdtachtig over de lange weg, het gele raapzaad flitste voorbij, ik sloeg van achteren mijn armen om Paul heen, voelde zijn rug tegen mijn borsten, leunde tegen

zijn schouder en toen waren we al in Kleinnaundorf, meteen de eerste links, de Zossenerstraße in. Vaders kantoor was op de derde verdieping en toen we daar stonden voelde ik me opeens niet meer helemaal lekker.

Nou, toe, zei Paul, we kunnen hier niet eeuwig rondhangen. Hij wilde nog spullen inpakken en me dan tegen half vier weer ophalen. En als het later wordt, kom dan gewoon meteen om kwart voor zes naar de open plek in het bos, zei Paul en hij wilde me strelen, maar ik weerde zijn vinger af met mijn hoofd. Ach, kom, met je pa kun je toch praten. Dat denk je maar, riep ik, maar hij was al weg.

Ik keek naar boven of het raam misschien openstond en vader al naar buiten keek. Wat moest ik zeggen. Hee pap, ik ga met twee jongens naar het zonnewendefeest, de was doet zichzelf wel en de kleine heeft vanmiddag leren koken. Maak je geen zorgen, maandag ben ik terug. Geen raam open natuurlijk. Ik schopte een sigarettenpeuk van de stoep, ging op de onderste trede zitten, legde mijn ellebogen op mijn knieën en mijn hoofd op mijn onderarmen. Ten slotte pulkte ik vuil onder mijn teennagels vandaan. Daarna keek ik weer naar het bovenste raam. Of de secretaris misschien middagpauze had, net de deur uit kwam wandelen, mij zag en zei, toe zeg, kind toch, je vader werkt, ga naar huis. Maar de ramen waren dicht, de deuren gesloten. Onzin. Ik was toch geen kind meer, maar met twee jongens naar de Tsjechen zou ik mijn dochter ook niet toestaan. Op

straat in de verste verte niemand. De kleine zou zo wakker worden en je kon haar niet lang alleen laten met oma. Ik klom op een muurtje voor een voortuin en keek over een glansmispelhaag heen naar de kerkklok. Half drie geweest. Het zou nog een uur duren voordat Paul terug zou komen en of hij terug zou komen was ook nog lang niet zeker. Dan kon ik net zo goed nu naar huis lopen, dacht ik en ik sprong van het muurtje.

Aan de rand van de stad gaf iemand me een lift. Uit zijn oren groeiden dikke grijze haren, en toen hij lachte en me een pittige vlotte meid noemde, kon ik zijn gouden tanden tellen. Vier. Dat is echt tof, dat u me een lift geeft, zei ik, ik woon in het volgende dorp, dus een klein stukje maar. Hij leunde op het stuur en vroeg mijn naam, hoe oud ik was, of ik broers en zussen had en naar mijn ouders. Of ze wisten dat ik hier alleen op een landweggetje rondhing.

'k Heet Karin, maar mijn vriend noemt me Komma, ik ben zestien, heb een zusje en twee ouders en waar ik ben weten ze natuurlijk niet, antwoordde ik. Maar dat ik alleen op een landweggetje rondhang, zou ik nu ook niet willen zeggen, voegde ik eraan toe nadat ik even had nagedacht. Hij lachte, zo zo. Vijf. Hij had vijf gouden tanden. Buiten het eindeloze raapzaadveld. Woont u hier vlakbij, vroeg ik. Dat zou je wel willen weten, zei hij, zal ik je mijn huis eens laten zien. Graag, antwoordde ik, maar vandaag komt slecht uit, ik heb echt nog heel veel te doen. Wat moet je dan allemaal

doen, vroeg hij en hij lachte alweer. Nou zeg, wat bent u nieuwsgierig, laat me er hier maar uit, zei ik. Hij stopte en ik opende het portier met een ruk. Graag tot de volgende keer, Mademoiselle, zei hij, en hij toeterde en reed weg.

Oma was razend. Wat ik wel niet dacht. Of ik gek geworden was. Wat die knul van me wou. Dat ik toch niet zomaar met iedere kerel die voorbijkwam kon meedrijven. Ik nam de kleine van haar over die de hele tijd hilde en legde uit dat Paul niet zomaar iemand was. Wat zij eigenlijk wel niet dacht. Alsof ik met de eerste de beste mee zou rijden. Dat ik maar even weg was geweest, dat het niet nodig was om dat nu aan de grote klok te hangen. Tot achter in de tuin kon ik haar horen schreeuwen.

Het is al goed, het is al goed, fluisterde ik in het oortje van de kleine en ik gaf haar een kus op haar zachte, dunne haartjes. Oma bedoelt het niet zo. Ze is alleen boos omdat ze de oorlog verloren heeft. Ik zette de kleine op de grond neer. Meteen klampte ze zich aan mijn been vast. Zonnestraaltje, ik moet nu de was gaan doen en dan kan ik jou niet de hele tijd dragen, snap je dat.

De kleine snapte het niet. Tranen hingen aan haar wimpers. Waarom moest mama zo nodig nog een keer. Ik schudde aan een van de onderste takken van de notenboom. De kleine staarde als een idioot naar de wiebelende tak en werd stil. Zie je wel, zei ik, ik deed de wasmachine open, smet de was erin en liep met twee emmers naar het huis om water te halen.

Toen ik net klaar was met de wringer, hoorde ik haar bij het hek jammeren. Dat ik weer met die jongen. Een schande was het. Dat hij me eens de waarheid. De jeugd van tegenwoordig. Het hek viel met een klap in het slot. Even later liep vader de achtertuin in. De kleine straalde. Hij tilde haar op, gooide haar in de lucht en zei tegen me, moeder zegt dat jouw Paul weer hier was. Ik knikte en pakte een hemd uit de wasmachine. Die Paul, lachte vader, verleidt mijn dochter en maakt mijn moeder gek. Wat hebben jullie dan gedaan.

We hebben alleen even een rondje gereden.

Alleen even een rondje gereden, vroeg vader.

Alleen even een rondje.

En gaan jullie nog vaker een rondje rijden.

Ik haalde mijn schouders op, misschien.

Nou, als jullie van plan zijn vaker een rondje te rijden, vraag het dan van tevoren even aan mij, anders kan de hele situatie de verkeerde kant op gaan.

De kleine jengelde, vader klopte haar kalmerend op haar kontje. Vervolgens keek hij me ernstig aan en zei, belooft me alsjeblieft dat je eerlijk bent.

Ik beloofde het.

Kwart voor vijf. Nog een uur. Waarom had ik niks tegen vader gezegd. Ik legde de kleine op de commode en veegde de poep van haar billen, terwijl ik bedacht hoe ik om kwart voor zes op de open plek in het bos kon zijn. Toch alles aan vader vertellen. Daar was het te laat voor. Drie dagen Tsjechië. Dat zou hij nooit goed-

vinden. En als hij het toch. Dan zou moeder het verbieden.

Vijf uur. Vader lag op de oprit onder de Skoda, alleen zijn voeten staken eronder uit. Daarnaast zat oma met een nors gezicht op een krukje, voor haar de gereedschapskist. Als vader moersleutel riep, reikte ze hem de moersleutel aan, als hij zuiger riep, reikte ze hem de zuiger aan, als hij draaien riep, liep ze naar het stuur en draaide eraan. Verdomme. Vader begon te vloeken. Geen kans om het hem te vragen. Ik pakte de kleine bij haar handjes, ze ging op mijn voeten staan, zo liepen we door de tuin heen en weer. Ze genoot van het spelletje, ik hoopte dat mama snel kwam.

Kwart over vijf. Eerst haar tik-tik-tik op het asfalt, dan het piepende hek, daarna de krakende deur. De kleine begon te huilen. Wat is er nu weer, zei moeder, heeft ze last van krampjes, koorts, diarree. Ik haalde mijn schouders op. Neem haar even. Mag ik eerst even thuiskomen, zei moeder, en ze liep me voorbij naar boven naar de slaapkamer.

Half zes. Moeder op de bank. Ik met de kleine op het tapijt. Ze ging met een houten blokje over mijn been en murmelde, broemm-broemm.

Mama, neem haar alsjeblieft van me over.

Waarom, jullie spelen zo leuk.

Mama, serieus.

Geef haar maar dan.

Ik gaf haar de kleine, rende naar boven. Lippenstift, blauw jurkje, haar omhoog, haar los, weg. Ik wilde er

vroeg zijn, vroeger dan Rühle. Buiten schudde ik aan
vaders linkervoet en riep, ben met het avondeten terug.
Waar ga je dan naartoe.

Ik zette de fiets tegen een berk en sloop door het struikgewas verder. Paul zat geknield op de open plek en frunikte wat aan het achterste wiel van zijn Schwalbe. Het licht viel op zijn nek. Hij droeg zijn beste broek met wijd uitlopende pijpen, een licht overhemd en nieuwe sandalen, hij was ongelooflijk knap. Ik wilde hem besluipen, van achteren mijn handen over zijn ogen leggen. Hij zou lachen, zich omdraaien en me kussen. Dus ik sloop op hem af, maar ik was niet stil genoeg, brak een tak of liet blad ritselen, in elk geval schrok Paul op, draaide zich om en vroeg, wat doe jij hier.

Omdat de zon hem verblindde, hield hij zijn hand als een klep tegen zijn voorhoofd. Daardoor was zijn gezicht in de schaduw, ik kon zijn blik niet lezen, rende naar hem toe en riep, we hadden toch afgesproken. Zachtjes, siste hij, en toen zag ik het meteen. Tussen de buitenband en de binnenband zat geld. Minstens zeshonderd mark. Paul, zei ik. Hij hield zijn vinger tegen

zijn mond. Zonder een woord te zeggen, duwde hij de buitenband terug over het geld en in de velg.

Waar heb je dat geld vandaan.

Gespaard.

Wat wil je met dat geld.

Klimuitrusting kopen.

Maar je mag maximaal honderd meenemen daarheen.

Weet ik, dus alsjeblieft: geen woord.

Voordat hij de band controleerde, keek hij om zich heen. In de stilte het fluiten van een trein, ritmisch gendender van de wielen. Het duurde een eeuwigheid voordat Paul klaar was met de band. Uiteindelijk vroeg hij waar mijn bagage was.

Ik mag niet mee.

Wat.

Mag niet van vader.

Heb je tegen hem gezegd dat je maandag weer terug bent.

Natuurlijk.

Ik sprak luid en duidelijk om geloofwaardig over te komen. Ssst, deed Paul. Hee, fluisterde ik, het is toch niet erg, volgende week zaterdag gaan we toch samen klimmen, we doen de Barbarine en...

En als je nou toch meegaat, onderbrak Paul me.

Wat moet ik dan tegen mama zeggen.

Is dat zo belangrijk.

Hallo.

Een vlieg landde op Pauls onderarm, hij veegde hem niet weg. Hij keek naar de grond, alsof hij in de verste

verte keek. Toen stond hij op en klopte het zand van zijn knie. Waar heb je dat allemaal voor nodig, vroeg ik en ik wees naar zijn tassen. Om te klimmen, eten, spullen. Hij haalde zijn schouders op. Ik wist niet wat ik met mijn handen moest. Hij fluisterde, alsjeblieft niets zeggen over het geld. Alsjeblieft tegen niemand een woord, beloofd. Ik knikte en hij knikte ook. En je mag ook nooit vergeten dat je mijn kleine Komma bent en dat ik meer van je hou dan van wie dan ook, fluisterde hij en hij gaf me een kus op mijn voorhoofd. Daarna dacht hij dat Rühle wel snel zou komen. Ik lachte en zei, ik ben al weg, nam zijn gezicht tussen mijn handen, kuste hem op zijn mond en dacht, wat is hij knap.

Toen ik naar beneden fietste kwam ik allerlei mensen tegen. Als eerste de nieuwe. Hij stond tegen zijn motor geleund en rookte. Avond, meneer Wickwalz, riep ik en ik zwaaide. Daarna kwam ik Rühle tegen. Wat is er, ga je niet mee. Te kort dag, riep ik, en tot maandag. Als laatste kwam ik Rita tegen, ze had vlekken in haar gezicht van de steile klim omhoog. Ik deed alsof ik haar niet zag en zong een half liedje. Thuis deed ik mijn best om de fiets zachtjes neer te zetten, oma en vader voorbij te sluipen, maar op de oprit was niemand, ze waren blijkbaar al klaar met de reparatie. Pas in de gang hoorde ik ze ruziemaken. Dat was op vrijdag.

Skoda repareren, de kleine bezighouden. Dat was op zaterdag en iedereen was inmiddels pislank op de Skoda.

's Nachts droomde ik. Ik stond in een groot stadion, om me heen waren korteaafstandssloopsters aan het trainen voor de wedstrijd. Ze waren reusachtig groot, stelden zich op bij de start en zeiden tegen me, toe, probeer het ook eens. Ik ging net als zij in de startpositie staan, zette mijn rechterknie op de grond en mijn vingers op het rode zand. En op het moment dat het geluid van een fluitje door het stadion ging, zat moeder aan tafel en spuugde haar tanden uit in de soep. Toen hoorde ik gekrijs, als van een speenvarken. Meteen zat ik rechtop. De kleine krijste, de bel ging, iemand roffelde de trap af. Ik nam de kleine op de arm, zei kalmerende woordjes en liep met haar naar het raam. Beneden liep vader in zijn badjas door de tuin, hij deed de poort open. Een chique auto stond op de oprit, vader moest zijn hand voor zijn gezicht houden om niet verblind te worden door de koplampen. Twee mannen in uniform stapten uit. De ene was heel groot en de andere, dat was de nieuwe. Nu kwam ook moeder erbij in haar witte nachthemd. Een tijdlang gebaarden ze allemaal wild, toen stonden ze plotseling rustig, een ogenblik lang stonden ze allemaal helemaal stil, alsof ze bevroren waren. Uiteindelijk wendden ze zich naar het huis.

Karin, kom je alsjeblieft even. Vaders stem, scherp.

Niks aan de hand, fluisterde ik tegen de kleine, niks aan de hand. Ik legde haar voorzichtig in haar bedje. Toen liep ik de trap af naar beneden. De mannen stonden onder aan de trap en keken me aan. En hoe ze me

aankeken. En het was stil, heel stil. En alleen de klok deed tiktak.

Vader deed de deur van de woonkamer open, wilt u thee, koffie.

Zijn mondhoecken trokken. Op de ronde eettafel een flesje bier, een zoutvaatje, twee glazen. Vader ruimde het snel weg. Hij meed mijn blik, ga zitten.

Mijn naam is Hamm, zei de grote man in uniform, dit is mijn collega de heer Wickwalz. Wij zijn hier om een kwestie op te helderen en wilden je vragen of je ons misschien kunt helpen.

Hij streek over zijn snor. Je kent niet toevallig ene Paul Forster.

Ik keek naar vader, vader keek naar de vloer.

Of je ene Paul Forster kent, vroeg Hamm.

Ziet u, ze weet er niets van, zei vader tegen Wickwalz.

Ik stel hier de vragen, antwoordde Hamm. Boven begon de kleine te huilen, moeder sprong op en sloeg met de deur. Je kunt met ons over alles praten, zei Wickwalz. Het was de eerste keer dat ik zijn stem hoorde. Die was diep en warm. De broodkruimels van de avondmaaltijd lagen nog op de tafel. Of wil je het liever niet vertellen waar je papa bij is, vroeg Hamm. Er klonk begrip in zijn stem en hij legde een hand op vaders schouder. Ik wil me niet met uw zaken bemoeien, maar Paul neemt uw dochter elke dag mee naar het bos. We moeten maar hopen dat er niet binnenkort...

Hij knipoogde naar vader alsof die zijn vriend was. Ik legde de broodkruimels op de tafel naast elkaar op

volgorde van groot naar klein. Karin, alsjeblieft. Vader keek me aan met hondenogen.

Hamm leunde achterover. Hij straalde rust uit, alsof hij eeuwig zo kon blijven zitten. Toen sloeg hij plotse-ling met zijn vlakke hand op de tafel zodat alles door elkaar raakte. Als het zo gaat, dan moet ik je vragen om mee te komen, zei hij. Dat begrijpt u toch wel. Nee, zei vader. Nee, dat begrijp ik niet. Zelfs als mijn dochter, zelfs als mijn dochter met Paul. Waar gaat het om. En toen pas zei Wickwalz, *Republikflucht*.

De weg naar het politiebureau leidde langs het raap-zaadveld. Nevel boven de valleien, dauw op het gras, de wereld helemaal onschuldig en leeg. Ik had alleen een jas aan kunnen trekken en had het koud. Vader was buiten zichzelf geweest, had gevraagd, wat heeft mijn dochter daarmee te maken, wat heeft mijn dochter daarmee te maken, wat heeft mijn dochter. Laat u me alstublieft mijn werk doen, had Hamm hem gevraagd. Maar vader was in zijn gestreepte badjas mee naar de auto gelopen en had hard, veel te hard geroepen, wat heeft mijn dochter, wat, en trouwens, waarom praat u niet met de ouders van die Paul. Toen had Hamm weer zijn hand op zijn schouder gelegd, daar zijn we al ge-weest. We nemen uw dochter nu alleen mee naar het bureau om de zaak op te helderen. Alles gaat volgens de regels.

Ik veegde de slaap uit mijn ogen. Er kleefde een kor-reltje aan mijn wijsvinger. Toen we wegrede deed oma